

Konceptualna analiza poredbenih frazema u mjesnome govoru Tupljaka

Stranić, Sanja

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/um:nbn:hr:186:850398>

Rights / Prava: [In copyright/Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-14**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
ODJSEK ZA KROATISTIKU**

Sanja Stranić

**Konceptualna analiza poredbenih frazema u
mjesnome govoru Tupljaka**

(DIPLOMSKI RAD)

Rijeka, 2019.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Sanja Stranić
Matični broj: 0009070967

Konceptualna analiza poredbenih frazema u mjesnome
govoru Tupljaka

DIPLOMSKI RAD

Diplomski studij: Hrvatski jezik i književnost

Mentor: prof. dr. sc. Silvana Vranić

Rijeka, srpanj 2019.

UNIVERSITY OF RIJEKA
FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT FOR CROATIAN STUDIES

Sanja Stranić

Conceptual Analysis of Comparative Phrasemes in the
Dialect of Tupljak

MASTER THESIS

Mentor: Phd. Silvana Vranić, full professor

Rijeka, July 2019.

IZJAVA

Kojom izjavljujem da sam diplomski rad naslova *Konceptualna analiza poredbenih frazema u mjesnome govoru Tupljaka* izradila samostalno pod mentorstvom prof. dr. sc. Silvane Vranić.

U radu sam primijenila metodologiju znanstvenoistraživačkoga rada i koristila literaturu koja je navedena na kraju diplomskoga rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrasirajući navela u diplomskom radu na uobičajen način citirala sam i povezala s korištenim bibliografskim jedinicama.

Studentica

Potpis

Sanja Stranić

Stranić

Sadržaj

1. Uvod	1
1.1. Cilj i metodologija izrade rada.....	2
2. Smještaj Tupljaka	3
3. O govoru Tupljaka.....	4
3.1. Fonološke značajke	4
3.2. Morfološke značajke	8
4. Frazeologija	10
5. Obilježja frazema	12
5.1. Struktura frazema	15
5.2. Podrijetlo frazema	16
5.3. Oblik frazema.....	17
5.4. Stil frazema	18
6. Poredbena frazeologija	19
7. Dijalektna frazeologija	21
8. Temeljni pristupi analize frazema	23
9. Konceptualna analiza frazema	24
10. Konceptualna analiza poredbenih frazema u mjesnom govoru Tupljaka....	25
10.1. Frazemi koji se odnose na čovjeka	26
10.2. Frazemi koji se odnose na predmete	40
10.3. Frazemi koji se odnose na situacije.....	42
10.4. Frazemi koji se odnose na način	43
11. Zaključak	45

12. Popis literature.....	47
13. Prilozi	51
13.1. Abecedni popis poredbenih frazema u mjesnome govoru Tupljaka	51
14. Sažetak.....	60
14.1. Summary	61
15. Ključne riječi	62
15.1. Key words	62

1. Uvod

Za izradu svojeg diplomskog rada odabrala sam temu iz područja dijalektne frazeologije. Moje je zanimanje za dijalektologiju započelo na fakultetu slušanjem kolegija „Uvod u dijalektologiju hrvatskoga jezika“, a kasnije i kolegija „Čakavsko narječe“. Javila se i želja za izradom rada iz tog područja, pa sam na preddiplomskome studiju odabrala temu diplomskoga rada upravo iz dijalektologije. Budući da sam tada (na preddiplomskome studiju) opisala govor Tupljaka („Pripadnost govora Tupljaka čakavskom ikavsko-ekavskom dijalektu“), sada sam svoj diplomski rad odlučila prošiti na frazeologiju.

Zanimanje za frazeologiju počelo je na prvoj godini diplomskog studija s kolegijem „Frazeološka istraživanja“ kod prof. dr. sc. Željke Macan, a osobito se razvilo na posljednjoj godini fakultetskog obrazovanja na kolegiju „Hrvatska dijalektalna frazeologija“. Nositeljica kolegija, dr. sc. Ivana Nežić, prenijela mi je ljubav prema spoju između dijalektologije i frazeologije.

Stoga na kraju svojeg fakultetskog obrazovanja želim posebno zahvaliti prof. dr. sc. Silvani Vranić, što je tijekom svih godina nastavničkog i mentorskog rada vjerno prenosila ljubav prema dijalektologiji i poticala studente na njegovanje naših narječja i dijalekata te očuvanje svojih mjesnih govora, i dr. sc. Ivani Nežić, koja me je uvela u dijalektalnu frazeologiju i pokazala nam koliko može bavljenje frazemima biti istodobno poticajno, zabavno i korisno.

Diplomski rad „Konceptualna analiza poredbenih frazema u mjesnome govoru Tupljaka“ napisan je pod vodstvom redovite profesorice Silvane Vranić. Razlog zbog kojeg sam se odlučila izabrati upravo ovu temu jest ljubav prema mjesnome govoru, odnosno govoru svojega sela koji je, kao i ostali govor, poseban na svoj način i čuva svoju starinu. Usto, željela sam i ovim prilogom, koliko umijem, doprinijeti boljem poznavanju hrvatske dijalektologije i frazeologije.

1.1. Cilj i metodologija izrade rada

Na posljednjoj godini svojeg fakultetskog obrazovanja, odnosno pri kraju diplomskog jednopredmetnog studija „Hrvatskog jezika i književnosti“, za svoj rad odabrala sam temu iz područja dijalektologije za koju je bilo neophodno terensko istraživanje. Cilj je bio prikupiti poredbene frazeme u mjesnom govoru Tupljaka i razvrstati ih prema konceptualnom načelu u različite tipove s obzirom na ono na što se odnose. Ponekad je razvrstavanje bilo otežano jer neki frazemi sadrže komponente zbog kojih bi ih se moglo uključiti u više tipova ili su ostali neklasificirani.

Poredbeni frazemi u ovome radu prikupljeni su pomoću upitnika koji sam sastavila na temelju dosadašnjih terenskih istraživanja frazema kršanskih, žminjskih, kostrenskih, krčkih govora, frazema ikavsko-ekavskoga mjesnog govora Drage te govora Vrbovskog. Ispitanici koji su sudjelovali u upitniku, većinu su svog života proveli su u Tupljaku i njegovi su izvorni govornici: Marčelo Kalčić (rođen 1936. godine), Marija Kalčić (rođena 1941. godine), Marija Smilović (rođena 1942. godine) i Biserka Stranić (rođena 1969. godine).

Nakon prikupljenih i ovjerenih frazema koji se koriste u mjesnome govoru Tupljaka, provedena je konceptualna analiza prema klasifikaciji Željke Fink-Arsovski „Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra“ (2002) i klasifikaciji Mihaele Matešić „Frazeologija mjesnoga govora Vrbovskoga“ (2006). Na kraju rada dodan je i abecedni popis poredbenih frazema prikupljenih u mjesnome govoru Tupljaka. Neki su reprezentanti frazema snimljeni snimačem i zabilježeni na nosač zvuka ne bi li bili dostupni stručnoj javnosti i provjerljivi.

2. Smještaj Tupljaka

Tupljak je malo selo u Istri, a smješteno je između Pićna sa zapadne i Čepića s istočne strane. Prema zapadu i sjeveru graniči s govorima ekavskoga refleksa jata, a na jugu s govorima ikavskoga refleksa jata. Tupljak, pak, pripada čakavskom narječju i srednjočakavskom (ikavsko-ekavskom) dijalektu.

Stanovništvo je u Tupljaku do početka 20. st. bilo najvećim dijelom vezano uz poljodjelstvo (osobito uz uzgoj vinove loze i žita), a zatim se 1940-ih godina počinju otvarati rudarska okna (prvo je otvoreno u Potpićnu, gradu smještenom nedaleko od Tupljaka). Godine 1983. u Tupljaku je počeo s radom posljednji rudnik u Hrvatskoj, a zatvoren je 1999. Zanimljivo je da se Tupljak u povijesnim izvorima prvi put spominje davne 1325. godine.¹

Tupljak obuhvaća ukupno 13 sela imenom: Babići, Fonovići, Kalčići, Mandići, Krištofići, Pavićevci, Smilovići, Tončetići, Vrtlić, Gopci, Karlići, Rasade i Gorica.

¹ Istrapedia, *Tupljak*, <http://istrapedia.hr/hrv/1137/tupljak/istra-a-z/>, pristupano 19. 6. 2019.

3. O govoru Tupljaka

Na preddiplomskome studiju opisala sam govor Tupljaka u završnome radu pod nazivom „Pripadnost govora Tupljaka čakavskom ikavsko-ekavskom dijalektu“.² *Tijekom istraživanja rezultati su pokazali da govornici starije populacije još uvijek vjerno čuvaju svoj „starinski govor“. Oni nisu u tolikoj mjeri podložni utjecajima medija i vanjskog svijeta. Kod mlađih naraštaja vidljiv je veći utjecaj medija, ali i standardnog jezika koji se svakodnevno sve više koristi.*³

3.1. Fonološke značajke

Prema istraživanju koje sam provela na preddiplomskome studiju, pripadnost govora Tupljaka čakavskom narječju u prvom redu potvrđuje upitno-odnosna zamjenica *ča* koja pripada čakavskim alijetetima, odnosno značajkama najvišeg ranga razlikovnosti: *Ča delaš?*, *Ma ča govariš?*, *Mama, ča je za pojis?*, pa i u funkciji drugih upitnih oblika: *Ča si mi oprla tu robu?*, *Ča nećeš danas prit simo?*, *Ča nisi bila čera na maši?*, *Ča ne gremo ča?*... U govoru Tupljaka osim zamjenice *ča* karakterističan je i ostvaraj *čo* u značenju neodređene zamjenice 'nešto, bilo što'⁴: *Reči mi čo.*, *Tifali čo?*, *Ćeš čo pojis?* Riječ je o ostvaraju dugoga *a* kao *o*. Takva je realizacija svojstvena starijoj populaciji govornika, dok se u onih mlađih mnogo češće čuje *ča* i u toj funkciji: *Mama, ča je ča za pojis?*, *Reči mi ča.*

² Sanja Stranić, *Pripadnost govora Tupljaka čakavskom ikavskom-ekavskom dijalektu*, Filozofski fakultet u Rijeci, Rijeka, 2017.

³ Sanja Stranić, 2017. ibid. str. 1.

⁴ Silvana Vranić, *Govori sjeverozapadnoga makrosustava na otoku Pagu, 2. Morfologija*, Matica hrvatska, Ogranak Novalja, Rijeka, 2011. str. 101.

Pripadnost se čakavskom dijalektu potvrđuje i pojavom čakavske jake vokalnosti u vidu čakavske pune nepreventivne vokalizacije, primjerice u prijedlogu *va*: *Gren va školu.*, *Va veturi su ostali ključi.*, *Moran poć va štalu.*, *Va vrti je ostala sapunela.*, *Nedilju san šla va crikvu.* Analogno tomu prilog ‘uvijek’ ostvaruje se kao *vajka*. Drugi su primjeri te tendencije zastupljeni u imenici ‘misa’ kao *maša*: *Vajka va nedilje hodin na mašu.*, *Mat me vajka zjutron zbudi.*, *Vajka smo hodili na noge.*, *Moran jutri poć h maši*; mjesnomu prilogu *kadi* ‘gdje’: *Kadi je mat stavila telefon?*, *Kadi greš?*, *Kadi je šla sestra?*, imenici *malin* ‘mlin’: *Smo s tovaron hodili va malin.*, *Malin nan je bi čuda od kuće*; oblicima osobne zamjenice ‘ja’ u I jd. s/z *manun/manu* ‘sa mnom’: *Je šla z manu va butigu.*, *Ča ne biš šla z manu?*, *Ion je šo z manun.*, *Sredu je bila otročica z manun poli dohtora.*, *S manun su šli i mat i otac.*, *Nikad se nisu peljali s manun.*

Jaka se vokalnost u govoru Tupljaka očituje i promjenom vokala /ā/ > /ō/: *Boli me glova.*, *Jedon don.*, *Trova je zelena.*, *Znon kamo ču poć.*, *Ormaron je va kamari.*, *Domoća joja.*, *Škore su na stoli.*, *Meso je joko mosno.*, *Sposila me je žena.*, *Jutros san bila kosna za na delo*. Terenskim je istraživanjem u govoru Tupljaka u starijih govornika potvrđen i diftong /ie/ dobiven od dugoga /e/: *plies, mieso, patientu*.

U govoru Tupljaka /ě/ se ostvaruje prema Jakubinskij-Meyerovu pravilu: *belo, celo, kolenko, leto, seno, sreda, vera, vredan, žezezo, mesto, belih* (ekavizmi); *lipo, mliko, grih, drivo, svića, smih, dite, nedilja, misec, lišnjak, lik, lipih, rika, vrime, brig, rič, mićih, belih* (u gramatičkom morfemu ikavski je refleks), *dvi*, (ikavizmi), ali i izvan pravila: *grešnih, svitlo 'svjetlost'*.

Refleks vokala /ę/, kako navodi dijalektolog Milan Moguš („Čakavsko narječje“ 1977), u prvoj je fazi iza /j/, /č/, /ž/ zamijenjen vokalom /a/, a u govoru Tupljaka opstao je iza /j/ i /ž/: *zajik < jęzik, jačmik < jęcmik, jatra < jętra, žat < žeti*.

U govoru Tupljaka ostvaruje se stariji dvoakcenatski sustav s prednaglasnim duljinama: s kratkim i dugim naglaskom. Oba se realiziraju na svakome samoglasniku i to u početnom, središnjem i u završnom slogu u riječi, što potvrđuju sljedeći primjeri: *väjka, kämik, krüh, cükter, spëklo, lipo, mësto; pičürv, telïca, šajëta, želëzo, petämi* L mn., *drvêna, govôrit, prontîvalo; jenä, sesträ, nogä, ženä, bølò* (redukcija vokala *i*, glag. prid. radni s. r.); *poznât, balîn, pomidôr, vodê* G. Prednaglasne duljine još se uvijek mogu čuti u starijih govornika, no i tada se ne provode dosljedno. Ta činjenica potvrđuje da polako izlaze iz sustava. Među provjeravanim primjerima prednaglasna duljina zabilježena je pred kratkim akcentom: *glövã, trövã, rükä, pëtäk*.

Među konsonantskim značajkama izdvaja se realizacija fonema /t/. I danas svjedočimo tome da za razliku od dijela čakavaca, dio štokavaca i većina kajkavaca ne razlikuje fonem /ć/ od fonema /č/, pa uglavnom izgovaraju, tzv. ‘srednje č’. Među dijelom se čakavskih govornika /č/ i /t/ vrlo dobro razlikuju. Tako je i u Tupljaku: *not* (‘noć, dio dana’), *not* (‘pronaći’), *pot, tit, let, pet, zet* (‘uzeti’).

Finalno /l/ neizmijenjeno je na dočetku imenica, pridjeva itd. i na dočetku središnjega sloga (npr. *maštel, pakol, debel, mrzal; polci...*), a na dočetku glagolskog pridjeva radnog reducirano je, što je čakavska specifičnost: *čita, bi, se, hodi, priša, govori, reka, uzido, šo, imo*.

U govoru Tupljaka javlja se i slabljenje šumnika u zatvorenom slogu, što je čakavska vrhunska razlikovnost u odnosu na štokavsko i kajkavsko narječe: *deško, osta, jena, rados, mlados, staros, jedanajs, dvanajs, dvajset*.

Česta je pojava proteza, dosljednija u starijih govornika: *jistina, jime, jišćen, jiman, ji* (veznik i).

Zastupljen je prijelaz fonema /m/ > /n/ na dočetku promjenjivih oblika, ali i nekih nepromjenjivih (npr. brojeva): *Ma ren se ja malo leć., Kad pojén ča., Niš*

ne znon., Niman sriće., Prit ču u osan ur., Udrila san z nogun., Šla je va trse z ocen.

Pojava rotacizma također je svojstvena govoru Tupljaka, a primjeri su sljedeći: *moren* (1. l. jd. prez.), *moreš* (2. l. jd. prez.), *more* (3. l. jd. prez.), *moremo* (1. l. mn. prez.), *morete* (2. l. mn. prez.), *moreju/moru* (3. l. jd. prez.).

Od disimilacijskih pojava u govoru Tupljaka mogu se čuti preoblike skupova /mn/ i /mń/: *sedamnaest* > *sedavnajs*, *osamnaest* > *osavnajs*, *dimnjak* > *dimljak*, *sumnjam* > *sumljan*, *dimnjačar* > *dimljačar* te disimilacija likvidnoga konsonanta /r/ > /l/, što se i u govoru Tupljaka potvrđuje, primjerice *rebro* > *lebro*.

Depalatalizacija /č/ > /t/ u govoru Tupljaka zabilježena je među provjeravanim primjerima samo u *pretel*, delatlarizacija u /j/ je dosljedna: *nedija*, *judi*, *uje*, *voja*, *žeja*, *boje*, *nevoje*, *pojubi*.

U govoru Tupljaka ovjerene su čakavske zamjene konsonantskih skupina: **dj* > *j*: *meja*, *rojendan*, *rojenje*, *rojen*, *glojen*; **z dj*: *grozje* (ali i *grojze*); **z gj* > *žj*: *možjani*/*možljani* (od imenice *mozak*); **tj* > *ć*: *noć*, *sviča*, *braća*; **stj* i **skj* > *šć*: *ognjišće*, *gušćer*, *lišće*, *šćap*, *kršćenje*, *vrišće* (od glagola *vriskati*, 3. l. jd). Primjere nalazimo i u I jd. imenica: *z košćun*, *z mošćun* (s masti), *z vošćen* (s voskom). Također u govoru Tupljaka očuvala se i stara skupina **čr*: *črv*, *črvljiv*, *črn*, *črljen*, *črnica*, *čripnja* (ali i *čiripnja*), *črišnja* (ali i *čirišnja*). Strane se skupine *sk*, *sp*, *st* zamjenjuju skupinama *šk*, *šp* i *št*, pa se u govoru Tupljaka može čuti: *škartoc*, *škanj*, *škatula*, *škovace*, *škavacera*, *škerčat*, *špenjula*, *špaleta*, *štajun*, *štabelo*, *štimat*, *šramac*.

3.2. Morfološke značajke

Instrumental jednine imenica ženskog roda e-osnove najčešće završava na *-u*, rjeđe na *-un*, npr. *Udri je z ruku.*, *Nabi je balotu z nogu/nogun.*, *Ni pensa z glavu/glavun.*, *Mora začinit meso z solju/soljun.*

Genitiv množine imenica muškog i srednjeg roda najčešće ima nulti nastavak, ali može imati i nastavak *-ah* vjerojatno prema L mn. imenica ž. r.⁵ Stoga u govoru Tupljaka možemo čuti: *Ni teh stol.*, *Ni stolah va kunobi.*, *Bez rukovah.*, *Je šla zdolun bez vol.*, *Ni više kumpirah.* U nekim se riječima koristi i nastavak *-ih* (najčešće kada riječi označavaju neku količinu): *Ni toliko novih mižolih.*

Imenice ženskog roda u genitivu množine najčešće imaju nastavak *-ah*, a sve je rjeđi nulti nastavak, npr. *Žena bez rukah/ruk.*, *Ni teh ženah/žen.*, *Va kući fali padel.*, *Bez besed/besedah.*

U govoru Tupljaka u lokativu množine imenica svih triju rodova najčešće prevladava nastavak *-ah* i to u sva tri roda, ali kod imenica m. i s. roda i nastavak *-ih*, a u imenica m. r. i nastavak *-imi*. Primjeri su sljedeći: *Va kašetinah drži.*, *Hodi po butigah.*, *Va teh morih je čuda rib.*, *Čarape su va postolih.*, *Je govorila o stolimi.*

U instrumentalu množine imenica muškog i srednjeg roda najčešći su nastavci *-i* i *-imi*, dok kod imenica ženskog roda prevladava nastavak *-ami* (rijedak i u imenica m. r.). Primjeri su sljedeći: *Rivali su prit z stoli/stolimi.*, *Iskali su tartufe z breki/brekimi* (ali i *brekami*)., *Ne moren čuda micat z nogami.*

Također, kao u većini čakavskih govora, pa tako i u govoru Tupljaka, kao specifična morfološka značajka izdvaja se kondicional. Njegovi oblici glase: *bin*,

⁵ Silvana Vranić, *Čakavski ekavski dijalekt: sustav i podsustavi*, Filozofski fakultet u Rijeci, Odsjek za kroatistiku, Biblioteka časopisa *Fluminensia* knj. 1, Rijeka, 2005. str. 304.

biš, bi, bimo, bite, biju/bi. Primjeri su sljedeći: *Ja bin šla na more., Biš mi donesla šlape?, Mi bimo otili čo pojis., Oni biju nan skuhali maneštru danas., Ja bin zela dvo kusa.*⁶

Nabrojene značajke potvrđuju pripadnost govora Tupljaka čakavskom narječju i njegovu ikavsko-ekavskom dijalektu.

⁶ Svi primjeri preuzeti su iz mojega preddiplomskog rada *Pripadnost govora Tupljaka čakavskom ikavsko-ekavskom dijalektu* (2017).

4. Frazeologija

Frazeologiji se posljednjih desetljeća pridaje sve veća pozornost. Riječ je o dijelu jezikoslovlja koji se bavi i proučava frazeme. Frazeologiju su kao područje rada odabrali i njome se danas bave pretežito mlađi jezikoslovci što osigurava njezin daljnji razvitak.⁷

Željka Fink-Arsovski navodi kako je *frazeologija je relativno mlada lingvistička disciplina koja se u drugoj polovici prošloga stoljeća počela intenzivnije razvijati.*⁸ Temeljna jedinica frazeologije jest frazem koji se ne stvara u govornom procesu, nego se kao zapamćena cjelina uključuje u sam diskurs. Nadalje Ž. Fink-Arsovski navodi da je za frazeologiju u užem smislu karakteristična i desemantizacija, što zapravo znači da su sve frazemske komponente ili samo dio njih izgubile svoje prvotno leksičko značenje, dok je frazem dobio novo frazeološko značenje. Kod frazeologije u širem smislu desemantizacije, ekspresivnosti i konotativnosti skoro pa i nema, a slikovitost je rijetka pojava. Taj se segment odnosi najviše na pojmove iz znanosti, pojedinih područja ili djelatnosti i na različite termine.⁹

Ž. Fink-Arsovski navodi da termin *frazeologija* dolazi od grčke riječi phrásis 'izraz' i logos 'riječ, govor' te ima dvojako značenje. Prvo značenje odnosi se na lingvističku disciplinu, odnosno na znanost o ustaljenim izrazima čvrste strukture koji se mogu izučavati u okviru jednoga ili više jezika. Za razliku od prvog, drugo značenje podrazumijeva ukupnost frazema koji su raspoređeni prema različitim kriterijima, pa postoje, prema komponentama određenog semantičkog polja: zoonimna frazeologija, somatska frazeologija, internacionalna frazeologija, nacionalna frazeologija, posuđena frazeologija; prema vremenskoj

⁷ Antica Menac, *Hrvatska frazeologija*, Knjiga, Zagreb, 2007, str. 5.

⁸ Željka Fink-Arsovski, *Hrvatsko-slavenski rječnik poredbenih frazema*, Knjiga, Zagreb, 2006, str. 5.

⁹ Željka Fink-Arsovski, 2006, ibid. str. 5.

raslojenosti: arhaična frazeologija; prema porodičnoj raslojenosti: dijalektalna frazeologija, regionalna frazeologija; frazeologija kojom se služe pojedini književnici.¹⁰

Rodđendanom frazeologije smatra se objavlјivanje pionirskoga rada Viktora Vladimirovića Vinogradova „Osnovni tipovi frazeoloških jedinica u ruskom jeziku“ iz 1947. godine. Za izdvajanje i prvu fazu razvoja frazeologije kao samostalne discipline posebno je zaslužno rusko jezikoslovje, kada se stvaraju uvjeti za teoriju frazeologije. Na području bivšega Sovjetskog Saveza započeo je buran razvoj frazeologije, objavljeni su mnogobrojni teorijski radovi i frazeološki rječnici, a odatle se frazeologija počinje širiti na ostale slavenske zemlje. Paralelno s europskom, razvija se frazeologija u američkom jezikoslovnom krugu, no njihovi su pristupi i istraživanja ipak nešto drugačiji od onih zastupljenih na europskom kontinentu.¹¹

Začetak frazeoloških istraživanja u Hrvatskoj seže u početak sedamdesetih godina 20. st. i to objavlјivanjem rada Antice Menac pod nazivom „O strukturi frazeologizma“. A. Menac tada je oko sebe okupila veći broj suradnika, u prvom redu rusista, koji su uskoro postali jezgra tzv. zagrebačke frazeološke škole koja je zapravo zaslужna za osamostaljivanje frazeologije kao jezikoslovne discipline.¹²

Objavljeni su mnogobrojni rječnici, među kojima su važni „Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika“ (1982) Josipa Matešića te „Hrvatski frazeološki rječnik“ (2003) A. Menac, Ž. Fink-Arsovski i R. Venturina.¹³

¹⁰ Željka Fink-Arsovski, *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*, Filozofski fakultet, Zagreb, 2002, str. 5.

¹¹ Željka Fink-Arsovski, 2002, ibid. str. 6.

¹² Barbara Kovačević, *Hrvatski frazemi od glave do pete*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovje, Zagreb, 2012, str. 4.

¹³ Branka Tafra, *Od riječi do rječnika*, Školska knjiga, Zagreb, 2005, str. 281.

5. Obilježja frazema

Osnovna jedinica frazeologije jest frazem. On se sastoji od najmanje dviju punih sastavnica, odnosno od dviju autosemantičkih ili od kombinacije autosemantičke i sinsemaničke sastavnice koje karakterizira cjelovitost i čvrsta struktura. Kako Ž. Fink-Arsovski navodi, frazem se ne stvara u govornom procesu, već se kao zapamćena, usvojena cjelina uključuje u diskurs pa stoga možemo govoriti o njegovoj ustaljenosti ili reproduktivnosti. Budući da ima sintaktičku funkciju u rečenici, frazem postaje dio rečeničnog ustrojstva ili se pak upotrebljava kao zasebna cjelina.¹⁴

Tijekom sedamdesetih, osamdesetih i devedesetih godina 20. st. temeljnu su frazeološku jedinicu nazivali kombinacija riječi, fiksirani izraz, frazalni leksem, idiom (i to ponajprije američki jezikoslovci). U literaturi su postojeći nazivi: stalni izraz, stalni leksički kompleks, idiom, idiomatski izraz, idiomatska fraza, ustaljeni izraz, ustaljena kolokacija, ustaljena fraza, okamenjeni izraz, okamenjeni sklop, okamenjena fraza, frazem, frazeološka jedinica, frazeološki obrat...¹⁵

Najčešće se rabe nazivi fraza, frazem, frazeologem, frazeologizam i idiom. Na početku se činilo da označuju istu leksičku pojavnost, ali su se s vremenom počeli razlikovati. Naziv fraza dolazi iz američkoga jezikoslovlja i danas nosi negativnu konotaciju te kod nas nije prihvaćen. Slično se dogodilo i s nazivom frazeologem (koji potječe iz ruske literature) i nazivom frazeologizam. Naziv idiom pojavio se u američkoj, ruskoj i njemačkoj literaturi i pokriva samo jednu vrstu frazeoloških jedinica.¹⁶

¹⁴ Željka Fink-Arsovski, 2002, ibid. str. 6.

¹⁵ Barbara Kovačević, 2012, ibid. str. 7.

¹⁶ Barbara Kovačević, 2012, ibid. str. 8.

Iako se kod nas u početku pojavljuju različiti nazivi, danas prevladava frazem kao termin koji je tvorbeno nastao po uzoru na druge jezikoslovne nazive osnovnih jedinica jezičnoga sustava. Danas je to općeprihvaćeni termin, a kao sinonim rabi se i frazeološka jedinica.¹⁷

Osim slikovitosti koja se odražava u dubinskoj strukturi frazema, uz frazeme čvrsto se vezuje i desemantizacija svih ili dijela frazeoloških komponenta u frazemu. Desemantizacija ili semantička preoblika može biti provedena na dvije razine. U prvom slučaju radi se o potpunoj desemantizaciji kada su sve komponente u sastavu frazema semantički preoblikovane, odnosno da se pri definiranju frazema ne služimo ni jednom frazeološkom sastavnicom (npr. *dok si rekao keks* u značenju 'vrlo brzo, velikom vrzinom'). Drugi slučaj predstavlja djelomična desemantizacija kada je samo dio komponenta izgubilo svoje prvo leksičko značenje (npr. *raditi na crno* u značenju 'raditi mimo zakonskih propisa').¹⁸

Što se tiče definicije frazema, važno je istaknuti da ne postoji univerzalna, jedinstvena, općeprihvaćena definicija. Našom se frazeološkom literaturom provlače i citiraju definicije osnovne frazeološke jedinice troje istaknutih hrvatskih frazeologa, J. Matešića, A. Menac i Ž. Fink-Arsovski.¹⁹

J. Matešić frazem naziva frazeološkom jedinicom koja ima četiri bitna obilježja:

- 1) reproduciranje – frazem se pojavljuje u gotovu obliku, kao čvrsta veza ustaljena dugom uporabom;
- 2) formalno ustrojstvo – frazem je neraščlanjiv skup riječi od kojih su najmanje dvije punoznačne;

¹⁷ Barbara Kovačević, 2012, ibid. str. 8.

¹⁸ Željka Fink-Arsovski, 2002, ibid. str. 7.

¹⁹ Barbara Kovačević, 2012, ibid. str. 9.

- 3) idiomatičnost – dolazi do semantičke pretvorbe najmanje jednoga člana toga čvrstog skupa riječi, značenje frazema nikada ne odgovara zbroju značenja njegovih članova;
- 4) uklapanje u kontekst – frazem se u rečenici pojavljuje kao njezin prosti član, tj. frazem nije skup riječi u vidu vlastitoga teksta.

Njegova definicija veoma precizno određuje frazem s obzirom na njegova osnovna obilježja i odnosi se na frazeme u užem smislu (bez poslovica, krilatica i maksima).²⁰

A. Menac prihvata Matešićevu definiciju, no uz značajke koje on navodi dodaje još neke:

- 1) frazem se ne stvara u govornom procesu, nego se reproducira u gotovu obliku;
- 2) ima stalan sastav i raspored sastavnica;
- 3) značenje mu se obično ne izvodi iz značenja sastavnica jer one, ili bar neke od njih, doživljavaju semantičku pretvorbu;
- 4) uklapa se u rečenicu kao njen sastavni dio;
- 5) ostale značajke frazema: metaforičnost, neprobojnost, emocionalnost, nacionalni karakter, neprevodivost na druge jezike.²¹

Temeljna razlika između Matešićeve definicije frazema i definicije A. Menac jest određivanje njegova opsega, odnosno najmanje frazeološke jedinice. Tako su za J. Matešića potrebne najmanje dvije punoznačne riječi, dok A. Menac ne postavlja takve granice. Za nju su i fonetske riječi frazemi. Međutim, kasnije i J. Matešić mijenja svoj stav i dodaje tzv. minimalne frazeme.²²

²⁰ Barbara Kovačević, 2012, ibid. str. 10.

²¹ Barbara Kovačević, 2012, ibid. str. 10.

²² Barbara Kovačević, 2012, ibid. str. 10.

Ž. Fink-Arsovski svoju definiciju temelji na prethodnima i navodi sljedeće:

- 1) frazem ima najmanje dvije sastavnice (dvije autosemantičke riječi, ili kombinacija autosemantičke i sinsemantičke) i karakterizira ga cjelovitost i čvrsta struktura;
- 2) frazem se odlikuje ustaljenošću, odnosno reproduktivnošću (ne stvara se u govornom procesu, kao gotova cjelina uključuje se u diskurs);
- 3) frazem postaje dio rečeničnoga ustrojstva, vrši sintaktičku funkciju u rečenici ili se upotrebljava kao zasebna rečenica;
- 4) za većinu frazema karakteristična je slikovitost – odražava se u njihovoј dubinskoj strukturi, a s time je povezana i desemantizacija;
- 5) frazemima je svojstvena snažna ekspresivnost i konotativno značenje (najčešće negativno).²³

5.1. Struktura frazema

Struktura je frazema u pravilu veoma čvrsta. Frazemi se reproduciraju *u unaprijed određenom, odnosno gotovom obliku što znači da se ne formiraju svaki put iznova spontanim slaganjem riječi kao što se formiraju slobodne veze riječi.*²⁴ Upravo zbog svoje čvrste strukture, sastavnice frazema obično se ne osjećaju kao riječi sa samostalnim značenjem. Značenje cijelog frazema ne proizlazi iz značenja pojedinih sastavnica, npr. iz značenja sastavnica frazema *ne imati dlake na jeziku* ne možemo shvatiti njegovo značenje 'govoriti otvoreno'.²⁵

Također, često je struktura frazema toliko čvrsta da se u frazemu pojedina sastavnica ne može zamijeniti nekom drugom riječju, pa čak ni njegovim

²³ Barbara Kovačević, 2012, ibid. str. 11.

²⁴ Antica Menac, 2007, ibid. str. 11.

²⁵ Antica Menac, 2007, ibid. str. 11.

sinonimom, npr. frazem *put pod noge* ne možemo zamijeniti sa „cesta pod noge“. Ipak, čvrstoća strukture frazema ne mora nužno značiti da su u svim frazemima sve sastavnice nezamjenjive. Kod nekih frazema jedna se sastavnica može zamijeniti svojim sinonimom, npr. *bojati se/plašiti se svoje sjene, dopasti se tuđih ruku/šaka*. Isto tako, jedna sastavnica u frazemu može se zamijeniti riječju koja nije njezin pravi sinonim, ali joj je semantički bliska, npr. *oprati uši/glavu, život mu visi o dlaci/niti, našla krpa/vreća zakrpu*. S druge pak strane, kao zamjenu za jednu sastavnici možemo naići na riječ koja joj nije nimalo bliska po značenju, dapače, može biti čista suprotnost, npr. *gdje je bog/vrag rekao laku noć*.²⁶

Ponekad u frazemima možemo naići i na različite riječi koje imaju isto značenje, a potječu iz različitih krajeva. Neki se od tih frazema tiču književne norme, odnosno pripadaju standardu, dok se drugiочituju u dijalektu, npr. *kao brod bez kormila/timuna, za inat/dišpet, dobiti šipak/figu*.

5.2. Podrijetlo frazema

A. Menac frazeme klasificira na temelju nekoliko njihovih aspekata: prema podrijetlu, obliku i prema stilu.

Podrijetlo frazema se odnosi na jezik u kojem se frazem razvio, stoga razlikujemo nacionalne frazeme i posuđene frazeme. Nacionalni frazemi su oni nastali su u jeziku u kojem se upotrebljavaju (npr. *davati šakom i kapom, vedriti i oblačiti*). Posuđeni frazemi nastali su u drugom jeziku, u većoj ili manjoj mjeri prilagođeni jeziku primatelju (npr. *alfa i omega, nositi svoj križ, pitanje života i smrti*).²⁷

²⁶ Antica Menac, 2007, ibid. str. 12.

²⁷ Antica Menac, 2007, ibid. str. 16.

Također, istraživanje podrijetla frazema uključuje i pitanje izvora iz kojih su preuzeti. Tako razlikujemo frazeme:

- a) iz književnih i drugih djela pisanih ili na jeziku koji frazeme upotrebljava (npr. *tko je gori, eto je doli; Bože mili, kud sam zašo*) ili prevedenih s drugih jezika (npr. *biti ili ne biti, ukroćena goropadnica, boriti se s vjetrenjačama*);
- b) iz narodne književnosti, iz pjesama i pripovijedaka (npr. *čardak ni na nebu ni na zemlji; Bože mili, čuda velikoga*) i mnogobrojne poslovice;
- c) iz različitih znanosti ili područja ljudske aktivnosti (npr. *svesti na zajednički nazivnik, lančana reakcija, kratki spoj*), iz glazbe (npr. *davati ton, prva/druga violina, kriva nota*), iz kazališta (npr. *igrati glavnu/sporednu ulogu*) iz sporta (npr. *niski udarac, dobiti žuti karton*), iz pomorstva (npr. *vjetar u krmu, punim jedrima naprijed, ploviti protiv struje*) i drugih područja;
- d) iz različitih žargona, npr. kartaškoga (npr. *zaigrati posljednju kartu, staviti sve na jednu kartu, otkriti karte*), đačkoga, odnosno žargona mladih (npr. *dobiti topa, tko/što je za pet, carska ocjena, dobiti kolac*).²⁸

5.3. Oblik frazema

Ako promatramo frazem prema njegovu obliku, tada možemo govoriti o fonetskoj riječi, skupu riječi ili rečenici.

Fonetska riječ predstavlja svezu jedne samostalne i naglašene riječi i jedne (a rjeđe dviju) nesamostalne i nenaglašene riječi koje zajedno tvore naglasnu cjelinu, npr. *preko noći, za dlaku, ni za lijek*.

Skup riječi, kao jedan od najčešćih oblika u kojem se frazemi javljaju, čini svezu dviju ili više samostalnih riječi uz pomoćne riječi ili bez njih. Te sveze

²⁸ Antica Menac, 2007. ibid. str. 16.

mogu biti nezavisnog (*živ i zdrav, ni pet ni šest*) i zavisnog tipa (*začarani krug, skuhati kašu, čovjek od riječi, gladan kruha, mirno spavati*).

Također frazemi mogu po svojem obliku biti i rečenice i to jednostavne (*vrag ne spava*), nezavisnosložene (*na jedno uho uđe, a ne drugo izađe*) i zavisnosložene (*trla baba lan da joj prođe dan*).²⁹

5.4. Stil frazema

Frazeologija se, kao i leksik pojedinog jezika, može promatrati s gledišta pripadanja različitim jezičnim stilovima. Stoga razlikujemo stilski neutralnu frazeologiju, razgovorni stil i vulgarni stil. Stilski neutralna frazeologija upotrebljava se u svim jezičnim stilovima bez posebnih ekspresivno-emocionalnih nijansi (npr. *od jutra do mraka, biti kratka vijeka, pod vedrim nebom*). Razgovorni stil tipičan je za neusiljeno, svakodnevno usmeno izražavanje (npr. *izbiti iz glave, kud puklo da puklo, s konja na magarca*). Vulgarni stil očituje se kao snižena varijanta razgovornoga stila (npr. *izlemati na mrtvo ime, ići na jetra, pijan kao zemlja*).³⁰

²⁹ Antica Menac, 2007, ibid. str. 18 – 19.

³⁰ Antica Menac, 2007, ibid. str. 19 – 20.

6. Poredbena frazeologija

Poredbena frazeologija jedan je od vrlo frekventnih frazemskih strukturnih tipova kojega susrećemo u mnogim jezicima. Međutim valja razlikovati poredbene frazeme od poredbe ili komparacije kao stilske figure. Važno je naglasiti da se poredba stvara u govornome činu obogaćujući stil, čineći ga slikovitijim i življim, dok su se poredbeni frazemi ustalili u govoru i čine frazeološki fond.³¹

Postoje dva osnovna strukturalna tipa poredbenih frazema koja su zastupljena u rječniku hrvatsko-slavenske poredbene frazeologije, dvodijelni i trodijelni. Dvodijelna struktura obuhvaća oblik B + C gdje izostaje dio koji se uspoređuje. Trodijelna struktura A + B + C znači da frazem sadržava komponentu koja se uspoređuje (A-dio), poredbeni veznik (B-dio) i komponentu s kojom se uspoređuje (C-dio). Pa tako u poredbenim frazemima trodijelne strukture A-dio može biti izražen imenicom, pridjevom, zamjenicom, glagolom ili prilogom. C-dio ima različite mogućnosti, npr. *dobar kao andeo, mlad kao rosa u podne, živjeti kao bubreg u loju, slagati se kao pas i mačka, rasti kao iz vode.*³²

Također, trodijelni tip ponekad sačinjavaju i rečenice, npr. *to je kao gluhomu dobro jutro, ima koga kao Rusa, ide kao po loju što.* Pritom je važno reći da je dvodijelna struktura poredbenih frazema neupitno malobrojnija, npr. *kao bog, kao pokisao, kao za okladu, kao guske u magli, kao od brda odvaljen, kao kec na jedanaest.*³³

Formiranje značenja poredbenih frazema često se temelji na znanju o predmetu, poznavanju običaja, tradicije, povijesnih činjenica. Primjerice, frazem *provesti se kao Janko na Kosovu* vezuje se uz bitku na Kosovu 1448. godine kada

³¹ Željka Fink-Arsovski, 2006, ibid. str. 6.

³² Željka Fink-Arsovski, 2006, ibid. str. 6.

³³ Željka Fink-Arsovski, 2006, ibid. str. 6.

su Turci porazili vojsku ugarskog vojskovođe. Međutim, ponekad je usporedba s nekim predmetom samo djelomično izražena, no tada prepostavljamo određeno znanje o predmetu ili pak prepoznavanje smisla u različitim tipovima elipse, npr. *sjećati se kao danas* koga, čega.³⁴

Važno je i to da se kod manjeg broja poredbenih frazema značenje gradi na antonimskom odnosu A i C dijela, npr. *slagati se kao pas i mačka*, *slagati se kao rogovi u vreći*.³⁵

³⁴ Željka Fink-Arsovski, 2006, ibid. str. 7-8

³⁵ Željka Fink-Arsovski, 2006, ibid. str. 8.

7. Dijalektna frazeologija

*Frazemski fond pojedinog mjesnoga govora važan je pokazatelj njegova leksičkoga blaga.*³⁶ Marija Malnar Jurišić ističe kako je jezik osnovno sredstvo prikazivanja i reproduciranja kulture, pa nam stoga i frazemi pokazuju kulturne svjetonazole određenoga društva. Na taj način frazemi preko svojih sastavnica čuvaju i prenose socijalne elemente i shvaćanja ljudi u nekome području.³⁷

Dijalektna se frazeologija bavi prikupljanjem frazema koji se koriste u mjesnim govorima, dijalektima i narječjima. Njezina je glavna funkcija upotpunjavanje dijalektoloških podataka i prikaz specifičnosti frazeološkoga korpusa mjesnih govorova. Također, dijalektna frazeologija u najvećoj mjeri pridonosi očuvanju leksičkoga sustava pojedinoga govora, tj. oživljavanju i bilježenju elemenata njegova pasivnog leksika. Leksički materijal unutar frazema nositelj je informacija o fonološkim, morfološkim te sintaktičkim karakteristikama određenoga mjesnoga govora.³⁸

J. Matešić u članku „Frazeologija i dijalektologija“ (1995) govori da proces frazeologije omogućuje oblikovanje novih jedinica u svrhu obogaćenja i proširenja pojmovnog inventara u jeziku. U tom slučaju taj proces ne može se promatrati izolirano, već kao proces koji se u jeziku javlja stalno, u standardu, dijalektu i u lokalnom govoru. Stoga M. Matešić ističe da *pored te opće oznake dijalektalna frazeologija ima i svojih specifičnosti, koje upućuju na razlike između pojedinih lokalnih govorova, dijalekata, ali i na razlike prema standardu.*³⁹

³⁶ Marija Malnar Jurišić, O frazeološkim istraživanjima u hrvatskoj dijalektologiji, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, *Naučni trudove, Filologija (53, 1)*, Zagreb, 2016, str. 3.

³⁷ Marija Malnar Jurišić, 2016, ibid. str. 3.

³⁸ Marija Malnar Jurišić, 2016, ibid. str. 7.

³⁹ Josip Matešić, Frazeologija i dijalektologija, *Hrvatski dijalektološki zbornik 9*, Zagreb 1995, str. 85.

Frazemi predstavljaju dio zadanoga govornoga ili jezičnoga materijala koji živi prenoseći se s koljena na koljeno. Tako su upravo u frazemima sačuvane najrazličitije realizacije govornih idioma, dijalekata, narječja.⁴⁰

Nada Peršić u svojem radu pod naslovom „Frazeologija govora Kršana“ (2002) navodi kako *frazeologija najizravnije svjedoči o utjecaju romanskog jezika na naše govore*.⁴¹ Također navodi i da su većinom izumrli pojedini leksemi koji su uz domaće lekseme ugrađeni u frazeme nastale na čakavskome tlu. To se potvrđuje i kod frazema koje možemo čuti u govoru Tupljaka.

U ranijim dijalektnim, frazeološkim radovima frazemi su se uglavnom analizirali sa strukturnog, sintaktičkog i semantičkog aspekta te se uključivala i analiza konvergentnosti. Međutim u posljednjih se nekoliko godina naglasak sve češće stavlja na konceptualnu analizu frazema.

⁴⁰ Marija Malnar, Poredbeni frazemi u čabarskim govorima, *Filologija*, časopis Razreda za filološke znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2011, str. 171.

⁴¹ Nada Peršić, *Frazeologija govora Kršana*, Graftrade. Rijeka, 2002, str. 83.

8. Temeljni pristupi analize frazema

U literaturi je zastupljeno nekoliko temeljnih pristupa analizi frazema: strukturna analiza, sintaktička analiza, semantička analiza, kategorijalna analiza i konceptualna analiza frazema.

Strukturni aspekt analize frazema zasniva se na dijelu definicije frazema o stalnim sastavnicama i njegovu redoslijedu. Semantička se analiza zasniva na činjenici da frazem ima značenje različito od značenja sastavnica od kojih su neke semantički promijenjene. Sintaktički se pristup temelji na tezi da je frazem sastavni dio rečenice.⁴² S. Vranić ističe da neki autori analiziraju i jezičnu konvergenciju, odnosno odnos prikupljenih frazema s frazemima drugih idioma.⁴³ Konceptualna analiza frazema ima polazište u postavkama kognitivne lingvistike (odnosno kognitivne semantike). Velik broj frazema bazira se na metaforizaciji te ih je moguće razvrstati prema konceptima kojima pripadaju.⁴⁴

Kako Antita Hrnjak ističe, kognitivni je pristup na području frazeologije otvorio mnogo novih pitanja i samim time donio niz zanimljivih spoznaja primjenjivih u raznim granama lingvistike (leksikografiji i frazeografiji).⁴⁵

⁴² Silvana Vranić, Iz kostrenske frazeologije, *Zbornik Život, kultura i povijest Kostrene* 1, 139-152, 2004, str. 141.

⁴³ Silvana Vranić, 2004, ibid. str. 141.

⁴⁴ Barbara Kovačević, 2012, ibid. str. 126.

⁴⁵ Anita Hrnjak, O mogućnostima konceptualne ili tematske organizacije i obrade frazeologije, Zavod za lingvistička istraživanja Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, *Filologija* 36-37, Zagreb, 2001, str. 189.

9. Konceptualna analiza frazema

U suvremenoj je frazeologiji sve veći naglasak na konceptualnoj analizi frazema. Kako Ž. Fink-Arsovski navodi, *kognitivna semantika u središte analiziranje jezičnih pojavnosti stavlja metaforičke procese*.⁴⁶ Konceptualna analiza temelji se na kognitivnoj semantici koja je dio kognitivne lingvistike. U središtu je proučavanja odnosa jezika i uma, a važno je i znanje o jeziku i znanje o svijetu. Pritom je važno reći da jezik nije autonoman, dio je ljudske spoznaje i možemo ga razumjeti jedino u povezanosti s cijelim spoznajnim sustavom.⁴⁷

Značenje se u kognitivnoj semantici određuje pomoću koncepata, odnosno tematsko-semantičkih polja u koja se svrstavaju određene karakteristike i na temelju kojih je oblikovano frazeološko značenje. Važno je naglasiti da konceptualno svrstani frazemi međusobno nisu sinonimi i nemaju istu strukturu, već oni samo dijele isti koncept.⁴⁸ U konceptima je vidljiva kulturno-istička podloga, odnosno baza koja nam može poslužiti za daljnja istraživanja, a koncepti su pogodni i zato jer otvaraju mogućnost uključivanja frazema različitih kategorijalnih značenja i različitih strukturnih tipova.⁴⁹

Danas je velik broj frazema utemeljen upravo na metaforama, pa je konceptualna analiza vrlo zahvalna za prikazivanje značenja, odnosno tematsko-značenjskih područja unutar kojih se ostvaruju pojedini frazemi.⁵⁰

⁴⁶ Željka Fink-Arsovski, 2002, ibid. str. 37.

⁴⁷ Marija Brala Vukanović, *Understanding language. Introduction to the linguistic study of the English language*. Filozofski fakultet u Rijeci, 2008, str. 84.

⁴⁸ Barbara Kovačević, 2012, ibid. str. 126.

⁴⁹ Željka Fink-Arsovski, 2002, ibid. str. 37.

⁵⁰ Barbara Kovačević, 2012, ibid. str. 126.

10. Konceptualna analiza poredbenih frazema u mjesnom govoru Tupljaka

Konceptualna analiza poredbenih frazema prikupljenih u mjesnome govoru Tupljaka provedena je prema konceptima autorica Ž. Fink-Arsovski (2002) i Mihaele Matešić (2006).

Prema mišljenju Ž. Fink-Arsovski poredbeni se frazemi dijele na dvije velike skupine, odnosno na frazeme koji se odnose na čovjeka (na njegovu vanjštinu, osobine, stanje, odnos prema određenim pojavama) i na frazeme koji se odnose na predmete (količinu, boju, težinu, tvrdoću, oštrinu, starost, čistoću i sl.). Međutim, neki su od frazema zastupljenih u analizi višeznačni, stoga se odnose i na čovjeka, ali i na predmete.⁵¹

Za razliku od Ž. Fink-Arsovski, M. Matešić dodaje još dvije velike skupine. Riječ je o frazemima koji se odnose na situacije (uspjeh, neuspjeh, čekanje...) te frazeme koji se odnose na način (dobro, loše, osrednje, brzo, uzaludno...).⁵²

⁵¹ Željka Fink-Arsovski, 2002, str. 37.

⁵² Mihaela Matešić, Frazeologija mjesnoga govora Vrbovskoga, *Fluminensia*, god. 18, br. 2, 2006, str. 48.

10.1. Frazemi koji se odnose na čovjeka

10.1.1. Čovjekova vanjština

10.1.1.1. Mekoća lica

kako bëbina gùza – 'jako mekano'

10.1.1.2. Mršavost

tônki kako čäčkalica – 'jako mršav'

tônki kako špäruga – 'vrlo mršav'

tônki ko kolàc – 'jako mršav'

sûhi kako bakalô – 'izrazito mršav'

tônak kàko žbìca – 'jako mršav'

kako kôs i kõža – 'jako mršav'

10.1.1.3. Debljina

debél kako prasàc – 'jako debeo'

debél kako kràva – 'jako debeo'

debél kako bàčva – 'izrazito debeo'

debél kako karatêl – 'izrazito debeo'

10.1.1.4. Visina

vëli kako gorà – 'jako velik'⁵³

mìći kako svìdar – 'izrazito malen'

mìći kako čèp – 'jako malen'

⁵³ U navedenom frazemu u riječi gorà čuje se velarni izgovor glasa g (gorà).

10.1.1.5. Nagost, razgoličenost

ko od mättere röjen – 'posve gol (nag), gol golcat'

10.1.2. Način držanja tijela

stojî kako prebïta brëka – 'ukočeno držanje'

stojî ko strašîlo – 'ukočeno držanje'

stojî kako svîćâ – 'uspravno držanje'

držăt se kodrvêna Marija – 'ukočeno držanje'

stôt kako túžna vřba – 'pogrbljeno držanje'

stôt kako pôsrana kôkoš – 'ukočeno držanje'

rôvan kako svîćâ – 'izrazito ravan'

kako da je mëtlu progûta – 'uspravno držanje'

10.1.3. Kosa i ten

10.1.3.1. Kosa

kako da ga je krâva polízâla – 'zalizana kosa'

vlôsi ko släma – 'ispucala kosa'

vlôsi ko mëtla – 'suha kosa'

břkas kako ovcâ – 'jako kovrčava kosa'

10.1.3.2. Ten

čřn ko gûž – 'tamnoput'

čřn ko katrân – 'tamnoput'

čřn ko Cîgan – 'tamnoput'

bêl kako mlíkò – 'svijetle puti'

bêl ko sîr – 'svijetle puti'

bêl ko zît – 'svijetle puti'

10.1.4. Prljavost

blàtan kako prasàc – 'jako prljav'

10.1.5. Ljepota – ružnoća

10.1.5.1. Ljepota

bìt líp ko slíka – 'jako lijep, zgodan'

bìt líp kako pùpa – 'izrazito zgodna'

kako da su ga ândeli tesàli – 'izrazito lijep, zgodan'

10.1.5.2. Ružnoća

gìrd ko vrâh – 'veoma ružan'

gìrd kako škûra nôć – 'izrazito ružan'

10.1.2. Osobine ljudi

10.1.2.1. Mladost – starost

10.1.2.1.1. Mladost

mlodà kako kàplja – 'jako mlada'

mlodà kako rosà – 'jako mlada'

10.1.2.1.2. Starost

stôr kako Ùčka – 'jako star'

stôr kako Biìblija – 'izrazito star'

bìt kako z jènu nògu va grobi – '1. biti jako star; 2. biti na samrti; 3.

*biti bolestan*⁵⁴

⁵⁴ U navedenom frazemu, u riječi *grobì*, u govoru čuje se velarni izgovor glasa *g* [yrobì].

10.1.2.2. Dobrota – zloba

10.1.2.2.1. Dobrota

dòbar ko bùbica – 'jako dobar'

dòbar kako krùh – 'jako dobar, blag, velikodušan'

10.1.2.2.2. Zloba

bìt kako štrîga – 'zločest, zajedljiv'

pòredan ko vrâh – 'jako zao, pakostan'

dòbar ko krùh od trî dnî – 'zločest'

kako da je vrâgu ūša spod kolêna – 'jako zločest, pakostan'

10.1.2.3. Plašljivost

strašljîv ko ovcà – 'jako plašljiv'

bižât kako od sômega vrâga – 'izbjegavati koga na sve moguće
načine'

très se kako šîba – 'tresti se od straha'

bižât kako mûnjen – 'plašiti se jako nekoga'

10.1.2.4. Umna ograničenost

glùp ko stùp – 'jako glup'

šljûtav/smòtan ko sàlja – 'biti blesav'

glùp ko dàska – 'biti blesav'

glùp ko škûra nôć – 'izrazito glup'

bèdas ko tovôr – 'biti blesav'

kako da ti je kòkoš mòzak pozobàla – 'biti bez pameti'

kako da nîma se kòkoše na brôji – 'izrazito glup'

kako da je tovâru z bâste ūša – 'neuračunljiv'

kako da se je najî lûdih pičùrav – 'neuračunljiv'

kako da su ti se sè ôvce pomîšâle – 'neuračunljiv'
bùljit ko telàc – 'gledati bez razumijevanja'

10.1.2.5. Oholost

ko da je pòpi su pàmet ovêga svîta – 'držati se najpametniji'
šepùrit se ko petèh – 'držati se važan'

10.1.2.6. Nametljivost

bìt kako krpùša – 'biti nametljiv, dosadan'
bìt kako mušàt/čingujíš – 'jako dosadan'
ćepàt se za nìšto kako mùha za drèk – 'jako dosadan, nametljiv'
dòsadan kako pròlif – 'jako dosadan'
dòsadan ko mùha – 'nametljiv'

10.1.2.7. Nestašnost

kako da je ûša vrâgu spot kòtule – 'nestašan'
kako da ìma črve va guzìci – 'nemiran, nestašan'
ko da je pùšćen z lànca – 'nemiran, nestašan, nezaustavlјiv'

10.1.2.8. Prevrtljivost

bìt kako vëtar pûše – 'jako prevrtljiv'

10.1.2.9. Tvrdoglavost

trdoglôv kako tovôr – 'jako tvrdoglav'
tìd ko kàmik/balîn – 'jako tvrdoglav, svojeglav'

10.1.2.10. Brbljavost

*imàt zajìk kako kràva r  p – 'biti brbljav, mnogo (previše) govoriti'
govor  t kako nav  jen – 'biti brbljav, mnogo govoriti'
ml  t kako pr  zan m  lin – 'previše govoriti'
im  t zajìk ko lop  tu – 'biti brbljav'*

10.1.2.11. Bezvoljnost

b  t ko preb  ta br  ka – 'biti bezvoljan'

10.1.2.12. Nepomi  ljenost

ko müha bez gl  v   – 'biti nepomi  ljen'

10.1.2.13. Točnost

j  st kako   rica – 'točan u minut'

10.1.2.14. Lijenost

*l  n kako tov  r – 'jako lijen'
l  na kako prasi  ca – 'jako lijena'*

10.1.2.15. Sporost

b  t ko p  š – 'jako spor'

10.1.2.16. Hitrost

*b  s ko strel   – 'jako brz'
b  s ko   aj  ta – 'jako brz'
h  tar kako z  c – 'vrlo brz'
b  za kako t  gra – 'izrazito brza'*

10.1.2.17. Marljivost

bìt kako mrôv – 'vrijedan, marljiv'

bìt ko čèlica – 'jako vrijedan'

10.1.2.18. Tromost

bìt ko mřtvo pûhalo – 'biti trom'

vûć se kako prebîta brëka – 'biti trom, lijen'

10.1.2.19. Pažljivost

držât ko k p vod  – 'biti pažljiv prema komu, pažljivo čuvati koga'

čuv t kako  ci va gl v  – 'pažljivo čuvati koga'

10.1.2.20. Lukavost

 egaf ko les ca – 'vrlo lukav'

 egaf kako mo  k – 'vrlo lukav, prepreden'

10.1.1.21. Ravnodušnost

bìt br ga kako za l njski sn h – 'ne mariti za koga ili što'

10.1.2.22. Umiljavanje

pl s t kako dr gi sop  – 'raditi što po čijoj volji'

10.1.2.23. Dra esnost

sl dak ko m d – 'lijep, mio'

sl dak ko c ker – 'jako lijep'

sl dak ko bomb n – 'izrazito lijep'

10.1.2.24. Potištenost

bǐt ko pokìsla kòkoš – 'jadan, potišten'

10.1.2.25. Razdražljivost

bǐt kako na ìglah – 'jako razdražljiv, strašno nervozan'

10.1.2.26. Ljubomora

đelôš kako vrâh – 'jako ljubomoran'

10.1.2.27. Usamljenost

sôm ko ćûk – 'potpuno sam, osamljen'

sôm ko p̄s – 'potpuno sam, osamljen'

10.1.2.28. Neurednost

kako da ga je telîca zlêgla – 'jako neuredan, zamazan'

10.1.2.29. Smetenost, zbumjenost

ko gùska va màgli – 'zbumjen, naivan'

10.1.2.30. Zatečenost, iznenađenost

čüdit se kako pùra drekù – 'zatečen, negativno iznenađen'

bùljit ko telàc – 'gledati zapanjeno, začuđeno'

10.1.2.31. Nespretnost

pàs ko krùška – 'nespretno padati'

10.1.3. Stanje

10.1.3.1. Zdravlje

zdràv ko drên – 'potpuno zdrav'

10.1.3.2. Crvenilo

krvôv ko pàprika – 'jako crven, od neugodnosti'

krvôv kako räk – 'jako crven, od neugodnosti, od sunčanja'

krvôv ko pomidôr – 'jako crven'

10.1.3.3. Bljedilo

blêd kako kîrpa – 'vrlo blijed, blijed od nelagode'

blêd kako mlîkò – 'izrazito blijede boje'

blêd kako smřt – 'vrlo blijed, blijed od nelagode'

blêd kako zìt – 'izrazito bijele boje'

10.1.3.4. Spavanje

spàt ko zäklañ – 'čvrsto spavati'

zaspàt ko tòp – 'brzo zaspati'

zaspàt ko bëba – 'ugodno, lijepo spavati'

spàt ko còk – 'čvrsto spavati, spavati dubokim snom'

10.1.3.5. Stanje pijanstva

pijôn kako bâčva – 'jako pijan'

pijôn kako bocôñ – 'potpuno pijan'

pijôn kako lêtva – 'jako pijan, ne može stajati na nogama'

pijôn kako č  p – 'potpuno pijan'

pijôn kako s  jla – 'jako pijan'

pijōn kako zemljà – 'potpuno pijan, do besvijesti'
pijōn kako guzìca – 'jako pijan'
pijōn kako šläpa – 'potpuno pijan'
nalìt se kako dêva – 'jako se napiti'
nalìt se kako zemljà – 'jako se napiti'
nalìt se kako blôgo – 'jako se napiti'
nalìt se kako tovôr – 'jako se napiti'

10.1.3.6. Umor (iscrpljenost)

bìt kako prebìta brëka – 'jako umoran, bezvoljan'
trüdan kako tovôr – 'jako umoran'
bìt kako prekìnjen – 'jako umoran'
imàt glòvù kako balòn – 'imati glavobolju'
bìt kako bòlan kat sère – 'biti sav nikakav, umoran'

10.1.3.7. Gluhoća

gljûh kako nôć – 'gluh, nagluh'
gljûh kako tovôr – 'gluh, nagluh'

10.1.3.8. Srdžba

jôdan kako rìs – 'jako ljut, pun bijesa'
jôdan kako hùdoba – 'vrlo ljut, bijesan'
jôdan kako vrâh – 'jako ljut, bijesan'
kako da ti je brëk večìru pojî – 'jako ljut'

10.1.3.9. Sloboda, nesputanost

*ko da je pūšćen z lānca – '1. osjećaj oslobođenosti od *koga, čega*; 2. uzeti si pretjeranu slobodu, ponašati se kako je *kome* drago /obično u lošem smislu/'*

10.1.4. Odnos prema radu

10.1.4.1. Lijenost

lēn ko tovôr – 'jako lijen'

10.1.4.2. Naporno raditi

dëlat ko kōnj – 'naporno raditi'

dëlat kako tovôr – 'mnogo raditi, naporno raditi'

dëlat kako pomûćen – 'mnogo raditi'

dëlat kako blôgo – 'mnogo raditi, raditi naporne poslove'

10.1.5. Život u izobilju i siromaštvu

10.1.5.1. Blago živjeti

živît ko bùbreg va lòji – 'živjeti u blagostanju, živjeti u izobilju, lagodno živjeti'

živît ko krâlj – 'lagodno živjeti, imati puno novaca'

ko da mu je sikîra pâla va mêt – 'živjeti u blagostanju'

imât šôldi ko blâta – 'imati puno novaca, biti bogat'

10.1.5.2. Siromašno živjeti

živjeti ko crkvěni mǐš – 'živjeti siromašno, ne imati novaca'

10.1.6. Međuljudski odnosi

10.1.6.1. Živjeti skladno (u ljubavi)

bǐt kako pǐs i nòhat – 'dobro se slagati, biti uvijek zajedno'

10.1.6.2. Živjeti u svadbi

živjeti kako brěk i močák – 'ne slagati se, svadati se'

bǐt kako dôn i nôć – 'ne slagati se, nimalo ne sličiti, međusobno se razlikovati'

bǐt kako nèbo i zemljà – 'ne slagati se, nimalo ne sličiti'

10.1.7. Odnos prema jelu

10.1.7.1. Jaka glad, žed

làčan ko vûk – 'jako gladan'

làčan kako brěk – 'jako gladan'

žèdan kako brěk – 'jako žedan'

žèdan kako sùha zemljà – 'izrazito, jako žedan'

10.1.7.2. Mnogo i halapljivo jesti

bǐt kako škùja bez dnà – 'biti proždrljiv'

jîs kako prasàc – 'neumjereno jesti'

imät öči vèće od štùmiga – 'neumjereni jesti'

10.1.7.3. Malo jesti

jîs kako tîć – 'vrlo malo jesti'

10.1.8. Način kretanja

10.1.8.1. Kretanje velikom brzinom

břs kako strëla – 'vrlo brz'

břs kako šajëta – 'izrazito brz'

břza kako tîgra – 'jako brz'

tëć ko zêc – 'jako brz, vrlo brzo trčati'

bìt ko lâstavica – 'biti brz, pokretan'

kako da ga vrânić nòsi – 'jako brz, vrlo brzo hodati, trčati'

10.1.8.2. Smeteno kretanje velikom brzinom

hodit kako mûha bez glôvë – 'nepromišljeno, smušeno

(hodati/trčati)'

kako br k p š en z ver k – 'smeteno, smušeno, bez plana

(hodati/trčati)'

10.1.8.3. Sporo kretanje

sp r ko p ž – 'jako spor'

v ć se ko preb ta br ka – 'sporo hodati'

10.1.8.4. Sporo i oprezno kretanje

hodit kako po j jah – 'oprezno se kretati'

10.1.8.5. Nepomično stajanje

stôt kako kîp – 'nepomično stajati, biti na istome mjestu'

stôt kako drvêna Marija – 'držati se ukočeno, nepomično stajati'

stôt kako svetäc – 'nepomično stajati'

držäť se ko pijôn plöta – 'čvrsto ustrajati u čemu, ne prihváčati ničija mišljenja'

10.2. Frazemi koji se odnose na predmete

10.2.1. Značenje količine

ko mrôvi – 'previše je *koga, čega*'

ko bläta – 'imati previše *čega*'

10.2.2. Boja predmeta

10.2.2.1. Bijela boja

bêl ko zît – 'izrazito bijele boje'

bêl ko mlikö – 'izrazito bijele boje'

10.2.2.2. Crna boja

čřn ko katrân – 'jako crn, crn od prljavštine'

čřn ko škûra nôć – 'jako crn'

10.2.2.3. Crvena boja

krvôv ko křv – 'izrazito crvene boje'

10.2.3. Težina predmeta

10.2.3.1. Predmeti velike težine

těžak kako vrâh – 'velike težine, vrlo teško'

těžak kako kâmik – 'vrlo težak'

10.2.3.2. Predmeti male težine

lähki kako périge – 'male težine, vrlo lagan'

10.2.4. Tvrdoća predmeta

10.2.4.1. Tvrdi predmeti

třd ko kâmik – 'jako tvrdo'

třd kako balîn – 'jako tvrdo'
třd ko čëlik – 'izrazito tvrdo'
třdo kako číljar – 'jako tvrdo'
třdo kako želêzo – 'izrazito tvrdo'

10.2.4.2. Mekani predmeti

měhko kako dûša – 'jako mekano'

10.2.5. Suhoća predmeta

sûh kako čëp – 'izrazito suh'
sûh kako bärut – 'potpuno suh'

10.2.6. Čistoća predmeta

čîs ko sùza – 'jako čisto, bez prašine'
čîsto kako va crîkvi – 'vrlo čisto, uredno'
čîsto kako va apotêki – 'vrlo čisto, uredno, mirišljavo'

10.2.7. Vrijednost predmeta

koštô kako svêtega Pëtra kâjgana – 'veoma skupo, ima visoku cijenu'
koštô ko sûho zlôto – 'jako skupo'

10.2.8. Stanje predmeta

smrdî ko kûga/vrâh – 'jako smrdjeti'
kûća ko štâla – 'neuredno'

10.2.9. Okus

žûkak kako pelîn – 'jako gorak'

10.3. Frazemi koji se odnose na situacije

10.3.1. Uspjeh

hòdi kako podmâzano – 'bez poteškoća'

hodît ko po lôji – 'glatko, lako, bez problema'

hodît kako po špôgi – 'glatko, bez problema'

bît kako rîba va vodî – 'odlično se snalaziti, bez problema'

10.3.2. Neugodna situacija

kako rîba na sûhen – 'biti u lošoj, neugodnoj situaciji, loše se osjećati'

kako da gorî kêmú pot petâmi – 'biti u opasnosti, neprilici, biti u neugodnoj situaciji'

10.3.3. Neočekivana situacija

kako kat còrava kôkoš zřno nôjde – 'potpuno slučajno, neplanirano naići'

kako šajëta z v  dra n  ba – 'neočekivano, iznenada'

10.3.4. Mamurnost

domi  lj  t se kako kroz m  glu – 'mutno se sjećati *koga, čega*'

10.3.5. Okolnosti

  k  ro kako va grob   – 'potpuni mrak'⁵⁵

  k  ro kako va j  mi – 'vrlo tamno'

⁵⁵ U navedenom frazemu, u riječi *grob  *, u govoru čuje se velarni izgovor glasa g [γrob  ].

10.4. Frazemi koji se odnose na način

10.4.1. Dobro

poznàt kako svôj ž  p – 'dobro, poznavati nešto ili nekoga jako dobro'

kako B  h zapov  da – 'dobro, kako se očekuje'

ko B  h – 'jako dobro'

  titat kako   tprt l  bar – 'jako dobro poznavati nekoga'

10.4.2. Loše

kako s p  ston va dr  k – 'loše, neugodno'

b  t kako t  nj va   ki – 'biti nekome na velikoj smetnji'

st  c/naml  t  t kako tov  ricu, pras  cu – 'jako istući'

zml  t  t kako m    cku – 'jako istući'

10.4.3. Idealno

pr  t ko naru  cen – 'pojaviti se u pravom trenutku'

10.4.4. Uzaludno

kako da tov  ru gov  rin – 'uzaludno'

kako da gov  rin z  du – 'uzaludno'

10.4.5. Iznenada

kako da je va z  mlju prop   – 'iznenada nestati'

10.4.6. Uporno

mučāt ko zīt – 'uporno šutjeti, ništa ne govoriti'

11. Zaključak

U ovome je radu prikazana konceptualna analiza poredbenih frazema u mjesnome govoru Tupljaka. Analiza je bazirana na građi knjige Ž. Fink-Arsovski „Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra“ (2002) te upotpunjena građom iz članka „Frazeologija mjesnoga govora Vrbovskoga“ (2006) M. Matešić.

Cilj ovoga istraživanja bio je prikupiti što više poredbenih frazema koji se koriste u mjesnom govoru Tupljaka. Ovim je istraživanjem ukupno prikupljeno i potvrđeno ukupno 238 poredbenih frazema koje u svojem govoru koriste govornici Tupljaka.

Konceptualna analiza pokazala je da su u govoru Tupljaka među prikupljenim frazemima najbrojniji poredbeni frazemi koji se odnose na čovjeka (188 frazema). Nakon njih slijede frazemi koji se odnose na predmete (26 frazema), frazemi koji se odnose na način (13 frazema), a najmanje je prikupljeno frazema koji se odnose na situacije (11 frazema). Istraživanje je pokazalo da su frazemi koji se odnose na čovjeka najviše zastupljeni, a najbrojniji su frazemi koji opisuju čovjekove osobine (76 frazema), zatim slijede frazemi koji opisuju čovjekovu vanjštinu (39 frazema) te frazemi koji se odnose na stanje (36 frazema).

Također, istraživanje potvrđuje da su (kao i u većini drugih govora koja su podvrgнутa frazeološkim istraživanjima) u govoru Tupljaka češće zastupljeni frazemi koji se odnose na negativna osobine (npr. umna ograničenost, lijenos, nametljivost, neurednost, oholost, prevrtljivost) od onih koji se odnose na pozitivne.

Kao frazem koji se osobito ističe među ostalim prikupljenim frazemima jest *ko/kako prebita breka*. Istraživanje je pokazalo da se taj frazem odnosi isključivo na čovjeka, a ostvaruje u više različitih koncepata s različitim značenjima. Pa tako

frazem *bit ko prebita breka* znači biti bezvoljan, ali i jako umoran. Također odnosi se i na ukočeno držanje, na čovjekovu tromost, a koristi se i za sporo hodanje.

Osim poredbenih frazema koji su prikupljeni ovim istraživanjem, u govoru Tupljaka koristi se i mnoštvo drugih frazema koje bi u budućnosti bilo vrijedno detaljnije istražiti i prikupiti.

12. Popis literature

1. Barišić, M. i Vranić, S. (2008). Frazeologija mjesnoga govora Krcula. U: Krajcar, S. (ur.). *Libri žminjski: libar drugi*. Katedra Čakavskog sabora Žminj. Žminj. (str. 133 – 145).
2. Bogović, S. (1996). Frazeologija grobničkih govora. U: Silić, J. (ur.). *Grobnički zbornik*, br. 4. Katedra Čakavskoga sabora za Grobnišćinu. Rijeka. (str. 341 – 362).
3. Bogović, S. (1997). Frazeologija u čakavskim dijalektološkim rječnicima. *Fluminensia, 9 (1–2)*. (str. 121 – 132).
4. Bogović, S. (1999). Frazeologija ikavsko-ekavskoga mjesnoga govora Drage. *Fluminensia, 11 (1–2)*. (str. 143 – 163).
5. Brala Vukanović, M. (2008). *Understanding language. Introduction to the linguistic study of the English language*. Filozofski fakultet u Rijeci. Rijeka. Odsjek za anglistiku.
6. Bratović, M. (2018). *Konceptualna analiza poredbenih frazema u mjesnome govoru Klane*. Filozofski fakultet u Rijeci. Odsjek za kroatistiku. Diplomski rad.
7. Brozović, D. (1988). *Čakavsko narječe*. U: Brozović, D. – Ivić, P. *Jezik srpskohrvatski / hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*. Zagreb.
8. Fink-Arsovski, Ž., Kovačević, B. i Hrnjak, A. (2010). *Bibliografija hrvatske frazeologije i popis frazema analiziranih u znanstvenim i stručnim radovima*. Knjigra. Zagreb.
9. Finka, B. (1971). *Čakavsko narječe. Čakavska rič. Polugodišnjak za proučavanje čakavske riječi*. 1. Split.
10. Fink-Arsovski, Ž. (2002). *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*. Filozofski fakultet. Zagreb.

11. Hrnjak, A. (2001). O mogućnostima konceptualne i ili tematske organizacije i obrade frazeologije. Zavod za lingvistička istraživanja Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. *Filologija* 36-37. Zagreb. (str. 189 – 200).
12. Jukić, S. (2016). *Poredbena frazeologija u nastavi inojezičnoga hrvatskoga*. Filozofski fakultet u Rijeci. Odsjek za kroatistiku. Diplomski rad.
13. Kovačević, B. (2012). *Hrvatski frazemi od glave do pete*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.
14. Lisac, J. (2009). *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narjeće*. Golden marketing – Tehnička knjiga. Zagreb.
15. Lukežić, I. (1990). *Čakavski ikavsko-ekavski dijalekt*. Izdavački centar Rijeka. Rijeka.
16. Lukežić, I., Turk, M. (1998). *Govori otoka Krka*. Libellus. Crikvenica.
17. Malnar Jurišić, M. (2016). O frazeološkim istraživanjima u hrvatskoj dijalektologiji. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. *Naučni trudove, Filologija* (53, 1). Zagreb.
18. Malnar, M. (2011). Poredbeni frazemi u čabarskim govorima. *Filologija: časopis Razreda za filološke znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*. (str. 155 – 173).
19. Matešić, J. (1995). Frazeologija i dijalektologija. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 9. Zagreb. (str. 83 – 88).
20. Matešić, M. (2006). Frazeologija mjesnoga govora Vrbovskoga. *Fluminensia*, 18 (2). (str. 37 – 81).
21. Menac, A. (1970/1971). O strukturi frazeologizama. *Jezik*, 18 (1). (str. 1 – 4).
22. Menac, A. (2007). *Hrvatska frazeologija*. Knjiga. Zagreb.
23. Menac-Mihalić, M. i Menac, A. (2011). Frazeologija splitskoga govora s rječnicima. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.

24. Moguš, M. (1977). *Čakavsko narječe. Fonologija*. Školska knjiga. Zagreb.
25. Peršić, N. (2002). Frazeologija govora Kršana. U: Peršić, N., *Govor Kršana*. Graftrade. Rijeka. (str. 73 – 84).
26. Stranić, S. (2017). *Pripadnost govora Tupljaka čakavskom ikavskom-ekavskom dijalektu*. Filozofski fakultet u Rijeci. Odsjek za kroatistiku. Završni rad.
27. Tafra, B. (2005). *Od riječi do rječnika*. Školska knjiga. Zagreb.
28. Turk, M. (1994). Naznake o podrijetlu frazema. *Fluminensia*, 6 (1-2). (str. 37 – 47).
29. Turk, M. (1997). Prilog proučavanju čakavske frazeologije (na građi iz krčkih govora). *Suvremena lingvistika*, 43–44 (1–2). (str. 313 – 324).
30. Turk, M. (1998). Frazeologija krčkih govora. U: Lukežić, I. i Turk, M., *Govori otoka Krka*. Libellus. Crikvenica.
31. Vranić, S. (1996). Realizacija finalnoga slogovnoga /l/ u govorima čakavskoga narječja. Hrvati i Mađari u svjetlu prožimanja kultura i jezika, priopćenja hrvatskih sekcija III. međunarodnog slavističkog skupa pod naslovom “Teorija i praksa nastave slavenskih jezika”. *Bibliotheca Croatica Hungariae*. knj. 2. Pečuh.
32. Vranić, S. (2004). Iz kostrenske frazeologije. U: Vranić, S. (ur.). *Život, kultura i povijest Kostrene. Zbornik Katedre Čakavskoga sabora Kostrena*. Katedra Čakavskoga sabora Kostrena. Kostrena. (str. 139-152)
33. Vranić, S. (2005). *Čakavski ekavski dijalekt: sustav i podsustavi*. Filozofski fakultet u Rijeci. Odsjek za kroatistiku. *Biblioteka časopisa Fluminensia* knj. 1. Rijeka.
34. Vranić, S. (2011). *Govori sjeverozapadnoga makrosustava na otoku Pagu. 2. Morfologija*. Ogranak Matice hrvatske u Novalji. Rijeka.

Rječnici:

35. Anić, V. (2003). *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Priredila Ljiljana Jojić. Impressum. Novi Liber. Zagreb.
36. Fink-Arsovski, Ž. (2006). *Hrvatsko-slavenski rječnik poredbenih frazema*. Knjigra. Zagreb.
37. Menac, A., Fink-Arsovski, Ž. i Venturin, R. (2014). *Hrvatski frazeološki rječnik*. Naklada Ljevak. Zagreb.

Internetski izvori:

38. Hrvatska enciklopedija, Leksikografski zavod Miroslav Kreleža, *Tupljak*, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=62708>, pristupano 19.6.2019.
39. Istrapedia, *Tupljak*, <http://istrapedia.hr/hrv/1137/tupljak/istra-a-z/>, pristupano 19.6.2019.

13. Prilozi

13.1. Abecedni popis poredbenih frazema u mjesnome govoru Tupljaka

bëdas ko tovôr – 'biti blesav'

bêl kako mlikò – 'svijetle puti'

bêl ko mlikò – 'izrazito bijele boje'

bêl ko sîr – 'svijetle puti'

bêl ko zìt – 'izrazito bijele boje'

bêl ko zìt – 'svijetle puti'

bìt brìga kako za lônjski snîh – 'ne mariti za koga ili što'

bìt kako bòlan kat sère – 'biti sav nikakav, umoran'

bìt kako dôn i nôć – 'ne slagati se, nimalo ne sličiti, međusobno se razlikovati'

bìt kako krpùša – 'biti nametljiv, dosadan'

bìt kako mrôv – 'vrijedan, marljiv'

bìt kako mušàt/čingujîš – 'jako dosadan'

bìt kako na ìglah – 'jako razdražljiv, strašno nervozan'

bìt kako n  bo i zemlj   – 'ne slagati se, nimalo ne sličiti'

bìt kako preb  ta br  ka – 'jako umoran, bezvoljan'

bìt kako prek  njen – 'jako umoran'

bìt kako p  s i n  hat – 'dobro se slagati, biti uvijek zajedno'

bìt kako r  ba va vod   – 'odlično se snalaziti, bez problema'

bìt kako šk  ja bez dn   – 'biti proždrljiv'

bìt kako štr  ga – 'zločest, zajedljiv'

bìt kako t  nj va öki – 'biti nekome na velikoj smetnji'

bìt kako v  tar p  še – 'jako prevrtljiv'

bìt kako z jènu nògu va grobi – '1. biti jako star; 2. biti na samrti; 3. biti bolestan'

bìt ko čëlica – 'jako vrijedan'

bìt ko lëstavica – 'biti brz, pokretan'

bìt ko mìrivo pûhalo – 'biti trom'

bìt ko pokìsla kòkoš – 'jadan, potišten'

bìt ko prebìta brëka – 'biti bezvoljan'

bìt ko pûš – 'jako spor'

bìt lîp kako pùpa – 'izrazito zgodna'

bìt lîp ko stïka – 'jako lijep, zgodan'

bižàt kako mûnjen – 'plašiti se jako nekoga'

bižàt kako od sômega vrâga – 'izbjegavati koga na sve moguće načine'

blàtan kako prasàc – 'jako prljav'

blêd kako kîpa – 'vrlo blijed, blijed od nelagode'

blêd kako mlîkò – 'izrazito blijede boje'

blêd kako smît – 'vrlo blijed, blijed od nelagode'

blêd kako zît – 'izrazito bijele boje'

bìkas kako ovcà – 'jako kovrčava kosa'

bìrs kako strëla – 'vrlo brz'

bìrs kako šajëta – 'izrazito brz'

bìrs ko strelà – 'jako brz'

bìrs ko šajëta – 'jako brz'

bìrza kako tìgra – 'izrazito brza'

bìrza kako tìgra – 'jako brz'

bìljit ko telàc – 'gledati bez razumijevanja'

bìljit ko telàc – 'gledati zapanjeno, začuđeno'

čìs ko sùza – 'jako čisto, bez prašine'

čìsto kako va apotéki – 'vrlo čisto, uredno, mirišljavo'

čìsto kako va crîkvi – 'vrlo čisto, uredno'

čītat kako òtpert lîbar – 'jako dobro poznavati nekoga'
čřn ko Cîgan – 'tamnoput'
čřn ko gûž – 'tamnoput'
čřn ko katrân – 'jako crn, crn od prljavštine'
čřn ko katrân – 'tamnoput'
čřn ko škûra nôć – 'jako crn'
čüdit se kako pûra drekù – 'zatečen, negativno iznenaden'
čuvât kako öči va glôvî – 'pažljivo čuvati koga'
cepât se za nîšto kako müha za drëk – 'jako dosadan, nametljiv'
debêl kako bâčva – 'izrazito debeo'
debêl kako karatêl – 'izrazito debeo'
debêl kako krâva – 'jako debeo'
debêl kako prasâc – 'jako debeo'
dëlat kako blôgo – 'mnogo raditi, raditi naporne poslove'
dëlat kako pomûćen – 'mnogo raditi'
dëlat kako tovôr – 'mnogo raditi, naporno raditi'
dëlat ko kônj – 'naporno raditi'
döbar kako krûh – 'jako dobar, blag, velikodušan'
döbar ko bûbica – 'jako dobar'
döbar ko krûh od trî dnî – 'zločest'
domišljât se kako kroz mäglu – 'mutno se sjećati koga, čega'
dösadan kako pròlif – 'jako dosadan'
dösadan ko müha – 'nametljiv'
držât ko kâp vodê – 'biti pažljiv prema komu, pažljivo čuvati koga'
držât se ko drvêna Marija – 'ukočeno držanje'
držât se ko pijôn plöta – 'čvrsto ustrajati u čemu, ne prihvati ničija
mišljenja'
đelôš kako vrâh – 'jako ljubomoran'
gliüp ko dâska – 'biti blesav'

glüp ko stüp – 'jako glup'
glüp ko škûra nôć – 'izrazito glup'
gljûh kako nôć – 'gluh, nagluh'
gljûh kako tovôr – 'gluh, nagluh'
govorît kako navîjen – 'biti brbljav, mnogo govoriti'
g d kako škûra nôć – 'izrazito ružan'
g d ko vrâh – 'veoma ružan'
h tar kako z c – 'vrlo brz'
h di kako podm zano – 'bez poteškoća'
hod t kako m ha bez gl v  – 'nepromišljeno, smu eno (hodati/trčati)'
hod t kako po j jah – 'oprezno se kretati'
hod t kako po sp gi – 'glatko, bez problema'
hod t ko po l ji – 'glatko, lako, bez problema'
im t gl v  kako bal n – 'imati glavobolju'
im t  ci v  e od st miga – 'neumjereno jesti'
im t  oldi ko bl ta – 'imati puno novaca, biti bogat'
im t zaj k kako kr va r p – 'biti brbljav, mnogo (previše) govoriti'
im t zaj k ko lop tu – 'biti brbljav'
j s kako pras c – 'neumjereno jesti'
j s kako ti c – 'vrlo malo jesti'
j dan kako h doba – 'vrlo ljut, bijesan'
j dan kako r s – 'jako ljut, pun bijesa'
j dan kako vrâh – 'jako ljut, bijesan'
j  t kako  rica – 'točan u minut'
kako b bina g za – 'jako mekano'
kako B h zapov da – 'dobro, kako se očekuje'
kako br k p   en z ver k – 'smeteno, smu eno, bez plana (hodati/trčati)'
kako da ga je kr va pol z la – 'zalizana kosa'
kako da ga je tel ca zl gla – 'jako neuredan, zamazan'

kako da ga vrànić nòsi – 'jako brz, vrlo brzo hodati, trčati'
kako da gorî kêmu pot petàmi – 'biti u opasnosti, neprilici, biti u neugodnoj situaciji'

kako da govôrin zîdu – 'uzaludno'

kako da ìma črve va gužicî – 'nemiran, nestasan'

kako da je mètlu progùta – 'uspravno držanje'

kako da je tovâru z bâste ûša – 'neuračunljiv'

kako da je ûša vrâgu spot kötule – 'nestasan'

kako da je va zèmlju propô – 'iznenada nestati'

kako da je vrâgu ûša spod kolêna – 'jako zločest, pakostan'

kako da nîma se kôkoše na brôji – 'izrazito glup'

kako da se je najî lûdih pičûrav – 'neuračunljiv'

kako da su ga ândeli tesâli – 'izrazito lijep, zgodan'

kako da su ti se së ôvce pomîšâle – 'neuračunljiv'

kako da ti je brëk večëru pojî – 'jako ljut'

kako da ti je kôkoš mòzak pozobâla – 'biti bez pameti'

kako da tovâru govôrin – 'uzaludno'

kako kat čòrava kôkoš zìno nôjde – 'potpuno slučajno, neplanirano naići'

kako kôs i kôža – 'jako mršav'

kako rîba na sûhen – 'biti u lošoj, neugodnoj situaciji, loše se osjećati'

kako s pŕston va drëk – 'loše, neugodno'

kako šajèta z vëdra nèba – 'neočekivano, iznenada'

ko blâta – 'imati previše čega'

ko Bôh – 'jako dobro'

ko da je pòpi su pàmet ovêga svîta – 'držati se najpametniji'

ko da je pùšćen z lânca – '1. osjećaj oslobođenosti od *koga*, čega; 2. uzeti si pretjeranu slobodu, ponašati se kako je *kome* drago /obično u lošem smislu/'

ko da je pùšćen z lânca – 'nemiran, nestasan, nezaustavljen'

ko da mu je sikîra pâla va mèd – 'živjeti u blagostanju'

ko gùska va màgli – 'zbunjen, naivan'
ko mrôvi – 'previše je koga, čega'
ko mûha bez glôvë – 'biti nepromišlen'
ko od màtere ròjen – 'posve gol (nag), gol golcat'
koštô kako svêtega Pëtra käjgana – 'veoma skupo, ima visoku cijenu'
koštô ko sûho zlôto – 'jako skupo'
krvôv kako räk – 'jako crven, od neugodnosti, od sunčanja'
krvôv ko kîv – 'izrazito crvene boje'
krvôv ko pâprika – 'jako crven, od neugodnosti'
krvôv ko pomidôr – 'jako crven'
kùća ko štâla – 'neuredno'
läčan kako brëk – 'jako gladan'
läčan ko vûk – 'jako gladan'
lähki kako périje – 'male težine, vrlo lagan'
lén kako tovôr – 'jako lijen'
lén ko tovôr – 'jako lijen'
lêna kako prasića – 'jako lijena'
mèhko kako dûša – 'jako mekano'
mîći kako čëp – 'jako malen'
mîći kako svîdar – 'izrazito malen'
mlît kako prôzan màlin – 'previše govoriti'
mlodâ kako käplja – 'jako mlada'
mlodâ kako rosâ – 'jako mlada'
mučât ko zît – 'uporno šutjeti, ništa ne govoriti'
nalît se kako blôgo – 'jako se napiti'
nalît se kako dêva – 'jako se napiti'
nalît se kako tovôr – 'jako se napiti'
nalît se kako zemljâ – 'jako se napiti'
pâs ko krüška – 'nespretno padati'

pijōn kako bàčva – 'jako pijan'
pijōn kako bocôn – 'potpuno pijan'
pijōn kako čëp – 'potpuno pijan'
pijōn kako guzïća – 'jako pijan'
pijōn kako lëtva – 'jako pijan, ne može stajati na nogama'
pijōn kako sàjla – 'jako pijan'
pijōn kako šlëpa – 'potpuno pijan'
pijōn kako zemljà – 'potpuno pijan, do besvijesti'
plësät kako drùgi sopê – 'raditi što po čijoj volji'
pòredan ko vrâh – 'jako zao, pakostan'
poznàt kako svôj žëp – 'dobro, poznavati nešto ili nekoga jako dobro'
prìt ko narućen – 'pojaviti se u pravom trenutku'
rôvan kako svîćà – 'izrazito ravan'
slàdak ko bombôn – 'izrazito lijep'
slàdak ko cùker – 'jako lijep'
slàdak ko mèd – 'lijep, mio'
smrdî ko kùga/vrâh – 'jako smrdjeti'
sôm ko ćûk – 'potpuno sam, osamljen'
sôm ko p  s – 'potpuno sam, osamljen'
sp  t ko c  k – 'čvrsto spavati, spavati dubokim snom'
sp  t ko z  klan – 'čvrsto spavati'
sp  r ko p  ž – 'jako spor'
stoj   kako preb  ta br  ka – 'ukočeno držanje'
stoj   kako svîć   – 'uspravno držanje'
stoj   ko strašilo – 'ukočeno držanje'
st  r kako Biblij   – 'izrazito star'
st  r kako   čka – 'jako star'
st  t kako drv  na Mari  ja – 'držati se ukočeno, nepomično stajati'
st  t kako k  p – 'nepomično stajati, biti na istome mjestu'

stôt kako pòsrana kòkoš – 'ukočeno držanje'
stôt kako svetäc – 'nepomično stajati'
stôt kako tûžna vr̄ba – 'pogrbljeno držanje'
strašljîv ko ovcä – 'jako plašljiv'
stûć/namlötìt kako tovâricu, prasîcu – 'jako istući'
sûh kako bärut – 'potpuno suh'
sûh kako čëp – 'izrazito suh'
sûhi kako bakalô – 'izrazito mršav'
šègaf kako močäk – 'vrlo lukav, prepreden'
šègaf ko lesïca – 'vrlo lukav'
šepùrit se ko petëh – 'držati se važan'
škûro kako va grobï – 'potpuni mrak'
škûro kako va jâmi – 'vrlo tamno'
šljûtav/smòtan ko säljla – 'biti blesav'
tëć ko zêc – 'jako brz, vrlo brzo trčati'
tëžak kako kâmik – 'vrlo težak'
tëžak kako vrâh – 'velike težine, vrlo teško'
tônak kàko žbïca – 'jako mršav'
tônki kako čäčkalica – 'jako mršav'
tônki kako špäruga – 'vrlo mršav'
tônki ko koläc – 'jako mršav'
třd kako balîn – 'jako tvrdo'
třd ko čëlik – 'izrazito tvrdo'
třd ko kämik – 'jako tvrdo'
třd ko kämik/balîn – 'jako tvrdoglav, svojeglav'
třdo kako čiljar – 'jako tvrdo'
třdo kako želézo – 'izrazito tvrdo'
trdoglôv kako tovôr – 'jako tvrdoglav'
très se kako šïba – 'tresti se od straha'

trùdan kako tovôr – 'jako umoran'
vëli kako gorà – 'jako velik'
vlôsi ko mètla – 'suha kosa'
vlôsi ko slàma – 'ispucala kosa'
vûć se kako prebìta brëka – 'biti trom, lijen'
vûć se ko prebìta brëka – 'sporo hodati'
zaspàt ko bëba – 'ugodno, lijepo spavati'
zaspàt ko tòp – 'brzo zaspati'
zdräv ko drén – 'potpuno zdrav'
zmlôtiťt kako mäčku – 'jako istući'
žèdan kako brëk – 'jako žedan'
žèdan kako sùha zemljà – 'izrazito, jako žedan'
žîvît kako brëk i močàk – 'ne slagati se, svađati se'
živît ko bùbreg va lòji – 'živjeti u blagostanju, živjeti u izobilju, lagodno
živjeti'
živît ko crkvèni miš – 'živjeti siromašno, ne imati novaca'
živît ko krâlj – 'lagodno živjeti, imati puno novaca'
žùkak kako pelîn – 'jako gorak'

14. Sažetak

U ovome je radu prikazana konceptualna analiza poredbenih frazema kojima se u svojem svakodnevnom govoru služe govornici Tupljaka. Govor Tupljačana nosi svoje osobitosti kako fonološkim, tako i morfološkim značajkama koje su ovim radom vidljive i u frazemima. Prvi dio rada obuhvaća lokalizaciju, odnosno smještaj Tupljaka. Zatim slijedi kratak opis govora Tupljaka s njegovim konsonantskim i morfološkim značajkama. Središnji dio rada započinje frazeologijom (definiranjem termina) te glavnim obilježjima frazema (struktura, podrijetlo, oblik i stil). Nakon toga slijedi opis poredbene i dijalektne frazeologije, definiranje njihovih termina te zanimanja njihova proučavanja. U radu su navedeni i temeljni pristupi analizi frazema, a nakon toga slijedi konceptualna analiza poredbenih frazema u mjesnome govoru Tupljaka. Frazemi su svrstani prema skupinama kojima pripadaju, a zatim se unutar svake skupine provodi analiza prema različitim konceptima. Najveću skupinu čine poredbeni frazemi koji se odnose na čovjeka, zatim slijedi skupina frazema koji se odnose na predmete, treća skupina poredbenih frazema odnosi se na način, a najmanje su zastupljeni poredbeni frazemi koji se odnose na situacije.

14.1. Summary

This thesis shows the conceptual analysis of comparative phrasemes which are used in everyday speech by the residents of Tupljak. Their dialect has its own phonological and morphological features that are shown through phrasemes. The first part of the thesis covers the localization and the position of Tupljak. It is then followed by a short description of Tupljak's dialect, as well as its consonantal and morphological features. The thesis' main part starts with phraseology, and the phrasemes' main features (structure, origin, shape, and style). The description of comparative and dialectal phraseology, defining of its terms, and what it studies comes next. This thesis also discusses basic approaches to phraseme analysis, followed by the conceptual analysis of comparative phrasemes in the dialect of Tupljak. Phrasemes are classified in their respective groups, and each group is analyzed according to different concepts. Comparative phrasemes pertaining to humans make up the biggest group, followed by phrasemes pertaining to objects, the third group are comparative phrasemes talking about method, and the least represented comparative phrasemes are those talking about situations.

15. Ključne riječi

Čakavski dijalekt, ikavsko-ekavski dijalekt, frazeologija, dijalektna frazeologija,
Mjesni govor Tupljaka, konceptualna analiza, poredbeni frazemi

15.1. Key words

Čakavian dialect, Ikavian-Ekavian dialect, phraseology, dialectal frazeology,
dialect of Tupljak, conceptual analysis, comparative phrases